

JARL GALLÉN: Det »Danska itinerariet«. Franciskansk expansionsstrategi i Östersjön. Red. och utg. av John Lind. Skrifter utg. av Svenska litteratursällskapet i Finland nr. 579. Helsingfors 1993. 133 s., ill.

Blandt den i 1990 afdøde finske historiker Jarl Galléns papirer var forskellige udkast til nærværende værk. Dr. phil. John Lind, som i flere år havde været Galléns nære medarbejder, påtog sig det vanskelige arbejde med at samle udkastene til et sammenhængende hele. Når sådanne udkast, der repræsenterer vidt forskellige stadier i arbejdet, skal kædes sammen, indebærer det en høj grad af fortolkning hos udgiveren. John Lind har både måttet rekonstruere den afsluttende sammenfatning og forsyne værket med en titel. Bogen er derfor både et værk af Gallén og af Lind, men anmelderen føler sig personligt overbevist om, at den mest er Galléns.

Bogens emne er det itinerarium fra Utlengi i Blekinge til Reval (det nuværende Tallin) i Estland, som er overleveret i det håndskrift, der almindeligt kaldes kong Valdemars jordebog. Itinerariet gennemgås detaljeret, og alle stednavne identificeres, så vidt det er muligt. I tilgift bringes den latinske tekst af itinerariet. Gallén kan påvise, at det er kompileret af flere forskellige lister, der tilsammen udgør en opregning af alle de steder, man passerer på ruten fra Utlengi til Reval langs den svenske østkyst og den finske sydkyst. Ganske vist røber kompilationen stort kendskab til den stockholmske skærgård, men den har ikke kunnet være til praktisk nytte for navigationen. Alt dette virker overbevisende, men hvem ville have nytte af en sådan liste? Galléns forslag er franciskanerne, der kunne have god brug for geografisk kundskab om østersøregionen med henblik på inddeling af kustodiernes og konventernes sjælesorgsdistrikter. Denne interesse kunne forklare sammensætningen af kong Valdemars jordebog, der rummer både kamerale, geografiske, historiske og teologiske stykker, samt et kalendarium.

Dette kalendarium tolker Gallén som et franciskanerarbejde – hvilket er en mulighed, men ikke en nødvendighed. Han er imidlertid så overbevist om tolkningens rigtighed, at han vil forkaste håndskriftets traditionelle henføring til cistercienserklostret i Sorø. Denne henføring bygger på det faktum, at en af hænderne i kong Valdemars jordebog også findes i et arnamagnæansk håndskrift af de sjællandske love (AM 455,12°), som er skrevet af Johannes Jute. Da der samtidig (dvs. ca. 1300) optræder en munk i Sorø med dette navn, er det almindeligt antaget, at begge håndskrifter er blevet til her. Gallén har ret i, at nødvendigheden af denne sammenkædning ikke er tvingende – Johannes var et af de mest almindelige navne på denne tid, og Jute betyder bare Jyde – men hans egen tese støttes kun af kalenderens angiveligt franciskanske tilknytning. I modsætning til den øvrige, nyere forskning, der har set håndskriftet som et typisk middelalderligt blandingshåndskrift uden indre sammenhæng mellem de enkelte stykker, så vil Gallén se det som et hjælpemiddel i den franciskanske mission i østersøregionen. Denne del af Galléns arbejde er mindre overbevisende end tolkningen af itinerariet, men både spændende og tankevækkende.

Anders Leegaard Knudsen